

Ի Ս Կ Ա Կ Ա Ն Յ Ա Ղ Թ Ա Ն Ա Կ Ը .

Թէ աշխարհ գրախտ մը չէ, ոչ ոք պիտի ուրանայ. Թէ աշխարհի մէջ չարիքը կայ ու կը գործէ, կասկածէ՝ վեր է: Այս ըսելով ո՛չ Նախախնամութեան գոյութիւնը ուրացած կ'ըլլանք ո՛չ ալ Աստուծոյ բարութիւնն ու սէրը: Տառապանք՝ բնութեան անտարբեր ուժերու ձեռքէն, տառապանք՝ մարդոց ագիտութեան պատճառով. եւ անհատը իր հոգիին մէջ կը վերադրի մարդկային կեանքի ողբերգութիւնը. ջանալով իր իսկ հոգիին մէջ նուաճել չարիքը:

Այս տեսակ աշխարհի մը մէջ է որ կը հնչէ Յիսուսի ինքնավստահ ու խրախուսիչ ձայնը. «Յո՞ճացէ՛ք, ես աշխարհին յաղթեցի»: Ինչպէ՞ս յաղթեց, ինչպէ՞ս պիտի կարենանք մենք եւս յաղթել աշխարհին:

Պայքարող ու տառապող զգայուն հոգիի ամենէն սկզբնական երեւոյթը յոյն դիցաբանութեան մէջ կ'երեւի ուր Պրոմէթէոս՝ տեսնելով մարդոց գերութիւնը բնութեան բիրտ ուժերուն ձեռքը՝ ջանաց բարելաւել անոնց վիճակը, աստուածներէն երկնային հուրը գողնալով: Իր բարերար յանգստութեան համար սակայն Զեւս գինք չարաչար պատժեց շղթայելով կովկասեան լեռներուն մէջ ուր անգի մը շարունակ կը կրծէր իր սիրտը:

Դիցաբանական գրեթէ ամէն պատմութեամբ հոգեբանական նշանակութիւն մը ունի, ինչպէս այս պարագային: Պրոմէթէոս իր ձեռքով կոնց գինք կապող շղթաները. նախ՝ ընդունելով բնութեան ուժերու գերակայութիւնը մարդկային հոգիին վրայ, քանի որ ենթադրեց թէ ֆիզիքական լուսագոյն պայմաններ կարող

պիտի ըլլային երջանիկ ընել մարդիկ. ապա՝ պայքարելով այդ ուժերուն դէմ: Իր սիրտը կրծող անգղը ոչ այլ ինչ է եթէ ոչ կուրծքին տակ կուտակուած ատելութիւնը աշխարհի եւ աստուածներուն հանդէպ:

Կոթամա Պուտոս ալ տեսաւ մարդոց տառապանքը. կամաւոր զրկանքի ենթարկեց իր անձը, ջանալով բաժնել անոնց վիշտերը: Երկար խորհրդածութիւններէ վերջ հասկցաւ որ մարդկային գորութեամբ կարելի չէ ձեւակերպել բնութիւնը մարդոց բաղձանքներուն համաձայն: Ան չջանաց աստուածներէն խել այն ինչ որ թերի էին թողած, ոչ ալ ասոց Տիեզերքը կամ Աստուած, որովհետեւ Անձնական Մեծ Ուժի մը գոյութեան չէր հաւատար. այլ կրաւորական գիմարութեան ճամբան ընտրեց: Մերժել ընդունիլ ամէն երջանկութիւն այն ձեռքերէն որ տառապանք ալ կուտային այնքան անտարբեր կերպով: Բայց ան շատ իրաւամբ հասկցանաւ որ մարդիկ իրենք կը կսեն իրենց հոգին աշխարհին կապող շղթաները: Մարդիկ կը բաղձան այն ինչ որ իրենց կամքի հասողութեան սահմանէն դուրս է. կը բաղձան ու յուսախաբ կ'ըլլան: Մեոյս՝ ուրեմն բաղձանքներդ, կտրէ՛ սիրտդ աշխարհին կապող թելերը եւ պարտութեան զգացումիդ իբր արդիւնք եղող տառապանքդ ալ վերջ պիտի գտնէ:

Մարդկային հոգիին համար բնական է ատել կամ սիրել. բայց անգղայ նկատել բնութեան ու տիեզերքի մեծ ուժը եւ անտարբեր վարմունք ունենալ անոր հանդէպ, ոչ մարդկային է ոչ ալ ընտրուել իբր գործ-

նախանձամբայ մը: Պուտտա՝ Պրոմեթեոսի նման անգղ չունեցաւ իր սիրտը կրծող, սակայն իր նահանջի ճամբան արգէն սլարտութեան նշան է: Այլ բան է անխոցելի մնալ աշխարհի սլաքներէն, այլ բան կարենալ ըսել. «Յնճացէ՛ք, ես աշխարհին յաղթեցի»:

Եպիկտէտ աւելի չափաւոր ճամբայ մը ընտրեց. անոր համար յաղթանակի եւ խաղաղութեան միակ միջոցն էր մերժել տենչալ աշխարհի բաները միայն որ կամենալով կարելի չէր ըլլար ձեռք բերել, բաղձալ աշխարհի բաները միայն որ կարողութեանդ սահմանին մէջ են եւ անտրտունջ համակերպիլ բնութեան անխուսափելի օրէնքներուն: Տրամաբանական ճամբայ, սակայն եթէ խկապէս գործնական եւ յաջող ճամբայ մը ըլլար, Սոտոյիկեան վարդապետութիւնն ալ կրօնական հանգամանք կը ստանար:

Պէրթրանթ Ռուսելի (Bertrant Russel) համար ալ երջանկութեան եւ խաղաղութեան ճամբան հարաժարումներով ու լըքուած բաղձանքներով շինուած է:

«Հրաժարիլ անհատական երջանկութեան համար սոյաքարելէ. արտաքսել ժամանակաւոր արժէք ունեցող տենչանքները. անհուն իտէալներու տենչովը վառուիլ. այս է ազատութիւնը, այս է ազատ մարդու պաշտամունքը»:

Ան ո՛չ կը թելադրէ ատել Տիեզերքը կամ Աստուած, ո՛չ ալ Պուտտայի նման կը թելադրէ մեռցնել մեր բաղձանքները. իր վարդապետութիւնը Սոտոյիկեան իմաստութեան եւ Քրիստոնէութեան խառնուրդ մըն է: Ամէն տարակոյտէ վեր նկատելով տառապանքի ու թշուառութեան գոյութիւնը աշխարհի մէջ, ան կը թելադրէ բոլոր անոնց որոնց հոգիները թաաեաբեմն են այդ տառապանքներուն եւ զրկանքներուն, եղբայրանալ նոյն բաղձին ենթակայ բոլոր մարդոց հետ, նոյն իսկ կորսնցնել անձը անոնց մէջ, գտնել հեշտացնելու համար կեանքի դաժան ճամբորդութիւնը եթէ ոչ նուաճելու ամբողջովին չարիքը:

Սակայն եթէ մարդոց արժէքը ժամանակաւորէն ու վաղանցիկէն ուելի չէ,—ինչպէս կը հաւատայ ինք,—կ'արժէ՞ զոհուիլ և թելադրել ուրիշներուն ալ զոհել իրենց անձը ընդհանուրին սիրոյն՝ անոնց գոյադրութեան զգացումը, տառապանքի բեռը թելեւցնելու համար: Այն յաւիտենական բաներն իսկ զոր ան կը թելադրէ մեզի վնասել մոռնալու համար չարիքով լեցուն աշխարհը, այնքան վերացական են որ հասարակ մահկանացուներ կարող չեն միութարուիլ անոնցմով, ոչ ալ մարդոց զգացումներուն յազեցում կուտան անոնք, այլ միայն իմացականութեան:

Վերեւ յիշուած իմաստուններէն ոչ մին կարողացաւ զգայուն անձերու սիրտը մրկող հոլոր մարելու, սոյաքարող հոգիներու խաղաղութիւն ներշնչելու, աշխարհին յաղթելու միջոցը ցոյց տալու: Անոնք մարդկային իմաստութիւնը իր կարելիութեան սահմանին մէջ գործածեցին. սակայն Տիեզերքի և Աստուծոյ գաղտնիքները մարդկային իմաստութեամբ կարելի չէ լուծել. իսկական իմաստութիւնը այնքան Աստուծոյ է իբր սլարգեւ կը ոտացուի որքան անհատական ճիգով ձեռք կը բերուի: Ուստի այս հարցին լուծումը պէտք է վնասել հրեայ ազգին սլատմութեան մէջ, որ սլատմութիւնն է Աստուծոյ մարդկային ցեղը փրկելու համար ի գործ դրած ջանքերուն, սլատմութիւնը Աստուծոյ հետ հաղորդակից մարգարէներու յաղթական կեանքին:

Մովսէս թունդ ազգասէր մըն էր. խորապէս գիտակից իր ցեղակիցներուն կրած վշտերուն, զրկանքներուն եւ անհամար սոտրնացումներուն: Իր ժողովուրդին դառն հեծեծանքները թափանցած էին իր հոգիէն ներս որ խաղաղ ու երջանիկ ըլլալու ամէն առիթ ունէր Փարաւոններու սլատափն մէջ: Իր հոգին սակայն, անգամ մը փութարկած, սլափ կրնար խաղաղիլ միայն իր ցեղակիցներու ազատագրումովը. անոնց տառապանքին վերջ գրուելով: Այս նալատակին Մովսէս ի սպաս դրաւ իր ամ-

բողջ տաղանդը: Կատարեց այն ինչ որ մարդկային անօգնական իմաստութիւնը պիտի թելադրէր կատարել սոյնանման պայմաններու տակ... եւ սրբաբանեցաւ:

Յուսալքուած, ինքնախտահութիւնը կորսնցուցած, Մովսէս դիւրաւ կրնար բռնել Պրոմէթէոսի ճամբան, ասել Աստուած, ասել տիեզերքը եւ ջանալ վերջին ճիգով մը խելել Աստուծոյ տնայնիքը որ զլացած էր շնորհել իր ժողովուրդին — վերջ տալ այն թշուառութեանց որ այս աշխարհին մէջ բաժին կ'իյնան տկարին: Կրնար, Պուտոսայի նման՝ կ'լինուած իր անհատական հոգին խաղաղեցնելու տենչով, առանձնացած կեանք մը վարել՝ անտարբերութիւն պարտադրելով իր զգայուն հոգիին:

Հոն ուր մարդկային իմաստութիւնը կանգ կ'առնէ, աստուածային իմաստութիւնը կը ծագի. եւ Մովսէս խոնարհաբար անձնատուր եղաւ իր հայրերու Աստուծոյն կամբին:

Խոնարհ հոգիները բնաւ չեն մերժուած Աստուծոյ, իսկ թշուառութեան, առանձնութեան եւ յուսալքումի ահաւոր պահերուն, երբ ամէն ինչ կորած կը թուի, Աստուած վճռական դարձ մը կուտայ գէպքերու նախկին ընթացքին: Ահա թէ ինչպէս յուսահատ լքուած Մովսէս անպարտելի հերոսի մը կը փոխուի: Այդպէս կ'ըլլան ամէն անոնք որոնց հետ խօսած է Աստուած:

Երուսաղէմ՝ սուրբ քաղաքը գրաւուած, իր լաւագոյն զաւակները գերի տարուած, աշխարհային գոյութեան ու փառքի հոյակապ երազները ցնդած էին: Քիչ ատենէն Յուդայի բոլոր քաղաքները իսպառ գատարկուեցան իրենց ընտելիներէն եւ տղիւն ֆիզիքական գոյութիւնն իսկ կտակածի տակ ինկաւ:

Երեմիա Մարգարէն տեսաւ այս բոլորը եւ գեռ ջանաց ապրիլ ու վերանորոգել իր ժողովուրդի մնացորդներուն կեանքը: Հուսկ ուրեմն Երուսաղէմի վերջին ափ մը ընտելիներն ալ աստտամբութեան խօլ

փորձէ մը վերջ տալառանեցան եպիստոս, իրենց ետեւէն քարշ տալով եւ ալեւոր վըշտահար մարգարէն: Հոն ալ ան գեռ ջանաց փրկել իր ժողովուրդին հոգին եւ յաղթութեան վերածել այն ահաւոր գէպքերը որ սրտամոթեան մէջ պարտութիւն պիտի նկատուէին:

Ինչն էր իր աննկուն հոգիին արիւթիւն ներշնչողը, կեանքի ամենհի փոթորիկներուն մէջ իր հոգին խաղաղ պահող խորիսիւր: Ինչպէ՞ս կարողացաւ յաղթական կեանք մը ապրիլ պարտութեան ծովուն մէջ ձգուած այս զգայուն հոգին՝ համակ թրթիռ իր ժողովուրդին ցաւերը վերապրեցնող:

Այն ատեն միայն յայտնի եղաւ իր յաղթութեան նշանակութիւնը, իր գորութեան զաղանիքը, երբ աքսորի մեծ մարգարէն՝ Երիւրդ Եսայի, ներշնչուած երեմիա մարգարէի սխրալի կեանքէն, իր գովքը երգեց Բաբելոնի օտար հոգին վրայ յորդորելով իր հայրենակիցները հոյն միջոցով՝ հեղութեամբ Աստուծոյ ապաւինելով, թշուառութեան մէջ լռիկ տկանջ տալով Աստուծոյ ձայնին՝ ջանալ յաղթել աշխարհին, յաղթութեան վերածել իրենց կրած հսկման պարտութիւնները: (Եսայի ԾԲ. 13 — ԾԳ):

Երջանկութեան եւ յաղթութեան ճամբան, միայն Աստուծոյ ապաւինիլն ու Անոր կամքին հնազանդիլն էր ծայրայեղօրէն դժբաղդ պարագաներու տակ իսկ: Այդպիսի կեանք մըն էր որ ասրեցաւ Երեմիա մարգարէն ու շահեցաւ յաղթութեան դավինին: Նոյն ճամբով էր որ յաղթեց հաեւ ինքը՝ Երիւրդ Եսայի մարգարէն՝ գերութեան ամօթալի տառապանքներուն, անսպասում վիշտերու մէջ իսկ:

Այն ատեն երբ սուրն ու մարդկային քողաքականութիւնը գէպքերու ժայռին վրայ խորտակեցին հրեայ ազգին հաւը, մարգարէներու աստուածային պատգամները զայն վերանորոգելով ապահով հաւահանգիստ մը հասցուցին: Աքսորէն հազիւ յիսուն տարի վերջ, խորտակուած ու ցրտու-

ցան հրեաներէն նոր ազգ մը ծնաւ, երուսաղէմ՝ քաղաքն ու տաճարը վերաշինուեցան, մարդկութեան կարենալ տալու համար իրենց ազգային ամենամեծ պարգեւը՝ տիեզերական կրօնը մը:

Յիսուս սիրով ինքզինքը նոյնացուց երկրորդ Եսայի մարգարէին նկարագրած «Տառապող Ծառային» հետ: Նախընթաց մարգարէներու պարզեւնեւորւն խորապէս թափանցած, Յիսուս անվարան ընտրեց յաղթանակի իսկական ճամբան:

Մարդոց հանդէպ տածած իր սիրոյն համեմատ ալ տառապեցաւ ան. այս է սիրոյ օրէնքը: Հակառակ այսքան մարգարէներու անկեղծ ու զոհաբեր ջանքին, դեռ իօրայել մասամբ հոգեկան խաւարի մէջ էր, հեռու ճշմարիտ լոյսը տեսնելէ. եւ աս բաւական էր կսկիծ տալ իր սրտին. քան ինչ որ նիւթական աղէտներ պիտի կարենային տալ Յիսուսի՝ որ կատարեալ հայեցողութեամբ, մարդկային արժէքներ զնահատելու աննման կարողութեամբ գիտակցած էր հոգեկան կարիքներու գերադասութեան, ամէն բանէ աւելի հոգին տածելու եւ ազնուացնելու հրամայական պահանջին: Բայց եւ այնպէս Յիսուս կարողացաւ ըսել՝ «Յնձացէ՛ք, ես աշխարհին յաղթեցի»:

Յիսուս յաղթանակի նոր ճամբայ մը չգտաւ այլ իր նախորդներուն գտած միջոցը իր կարելիութեան ծայրագոյն սահմանին մէջ գործածեց: Իր Աստուծոյ հետ ունեցած յարաբերութիւնը բարեկամութեան սահմանը կ'անցնէ: «Ես Հօրը մէջ եմ եւ Հայրը իմ մէջ»: Մէկ կամք, մէկ նպատակ: Ամէն տառապանք հանդուրժելի է որովհետեւ սիրող Հօրմէ կուգայ և այդ գիտակցութեամբ ընդունուած տառապանքը հոգին ազնուացնելու միջոց մը կ'ըլլայ, հասցնելով մարդը բարոյական բարձրութեան մը որուն անկարելի պիտի ըլլար հասնիլ տարբեր միջոցներով:

Որքան մեծ երանութիւն է տառապանքի մէջ գգալ թէ սիրող հոգիներ կան որ կամուրջ կը ըստնեն մեր ցաւը, որ

քան նուազ գտան պիտի թուէին մեզի մեր ցաւերը. մարդոց կրած վիշտերը, եթէ ըմբռնէինք թէ մեր ամենուն Հայրն ալ կը տառապի մեզի հետ:

Անտրատնջ տառապիլ, ամէն ինչ սիրով ստանալ Աստուծմէ եւ դեռ հաւատարիմ մնալ իրեն, վնասել այդ տառապանքներուն նպատակն ու լիուրի գործել գէշի այդ. այս է իսկական յաղթութիւնը:

Սակայն Յիսուս, միմիայն իր յաղթանակը յայտարարելով չի բաւականանար: Ան կը թելադրէ մեզի ցնծալ այն խորհուրդով որ իր յաղթութեամբ կարելի ըրած է մեզի ապրիլ նոյն յաղթական կեանքը: «Ես եկայ որ տայիմ անոնք եւ լիուրի»: Իր եւ Աստուծոյ միջեւ գոյութիւն ունեցող սերտ աւերյալութիւնը յայտարարելէ վերջ զարձեւալ կ'ըսէ. «Այն օրը պիտի հասկնաք որ ես Աստուծոյ մէջ եմ, դուք իմ մէջս եւ ես ձեր մէջը»: Ասկէ աւելի գորտնոր հաւատարմ սիրոյ կարելի չէ տալ եւ ասկէ մեծ մխիթարանք սպասելու չեն մարդիկ:

Պօղոս Առաքեալի կեանքը, տառապանքի եւ արկածներու շղթայ մըն է: Տառապանք՝ իր ֆիզիքական տկարութեանց պատճառով, տառապանք ուրիշներու ձեռքէն, տառապանք՝ տեսնելով թէ ինչպէս մարդիկ տգիտաբար իրար կը տառապեցնեն: Իր հոգին թափաբաբեմն էր մարդկային ողբերգութեանց, իր սրտին վրայ կրեց անոնց հոգիները նուաճող թախիծը:

Կարգացէք իր կորսնթացիներու գրած նամակը և թող իր ձեր սրտերը կարտատւին տեսնելով թէ ինչքան ապերախտօրէն վարուեցան իր հետ ժամանակի Քրիստոնեաները: Իր գործակիցներն իսկ թիւր ըմբռնեցին զինք և զուր տեղը խոցեցին Մեծ Առաքեալին սիրտը: Հիւրասիրութեան օրէնքներն իսկ մէկդի գրած մերժեցին առաքնական ըլլալ Աւետարանի Հերոսին երբ կորսնթաս իր հօտին ալցելութիւն էր տուած:

Այդ տհաւոր յուսալքումներու մէջ իսկ ան դեռ կեանքին կը կառչէ: Ինչ գը-

տած էր կեանքին մէջ: «Ինծի համար՝ ապրիլ Քրիստոս է»: Քրիստոսի հետ՝ անոր սիրոյն տառապողներուն համար, տառապանքը իր խայթոցը կը կորսնցնէ, նոր նշանակութիւն մը կը ստանայ, վսեմ բարձունքները տանող սանդուխ մը կ'ըլլայ:

Ան՝ որուն մէջ է Յիսուս եւ ինք Յիսուսի մէջ, իր կեանքը ներդաշնակ անոր կեանքին, ան՝ որուն կեանքը զուգահեռ կ'ընթանայ Աստուծոյ եւ Փրկչին կամքին

հետ, իսկապէս յաղթական կեանք մը պիտի ապրի:

Եթէ միայն կարող ըլլայինք Պօղոս Առաքեալի հետ ըսել «Ինծի համար՝ ապրիլ Քրիստոս է», պիտի կ'ընայինք նաեւ կրկնել Յիսուսի հետ «Ես աշխարհին յաղթեցի»:

ՍՈՒՐԷՆ ՎԵՑԻԿԵԱՆ

Արեւի, 1930

ՎԻՐԳԻԼԻՈՍԻ ԵՐԿՅԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

Գ.

ՎԻՐԳԻԼԻՈՍԻ ԿԵԱՆՔԸ. — Վիրգիլիոսի մահէն անմիջապէս յետոյ, իր բարեկամը Վարիոս եւ Մեկենասի նախկին գերիներէն, Մելիոս, անոր կենսագրականը գրեցին, բայց կայսրութեան վերջին դարերուն, եւ յետոյ ամբողջ Միջին Դարերու ընթացքին, մեծ բանաստեղծին կենսագրականը ծանրաբեռնուեցաւ առասպելներով, դարմանալի պատմութեանը: Ժողովուրդներու երեւակայութիւնը, յուսի ամէն տեղ, միայն մեծ մարդոց նկատմամբ առասպելախնամ պատմութեանը կը հիւսէ, ասկէ կը հասկցուի Վիրգիլիոսի հանձարին մեծութիւնը, անոր հռչակին ահագնութիւնը, որ դարէ դար, սերունդէ սերունդ կը փոխանցուի՝ առանց նուազելու, անանց նսեմանալու:

Պուլիլիոս Վիրգիլիոս Մարո (1), աշխարհի ամենամեծ բանաստեղծներէն մին եւ լատին բանահիւաներու ամենայայտնին, ծնաւ Քրիս-

տոսէ 70 կամ 69 տարի առաջ, Հոտի 684 թուականին Հոկտեմբեր 15ին (2), Պոմպէոս Մեծի եւ Լիկինիոս Կրասոսի հիւպատոսութեան ժամանակ: Անոր իսկական ծննդավայրը հաստատապէս յայտնի չէ, բայց կարելի է հետեւցնել իր գրութեանը — որչափ ալ անոնք անմեկին ըլլան — թէ Իտալիոյ Մանտուա (3)

(2) Ոմանք բանաստեղծին ծնունդը կը դրնեն հոկտեմբեր ամսու Իդուսին (Idus): Հռոմէական ճոմարին համեմատ մարտ, մայիս, յուլիս եւ հոկտեմբեր ամիսներու 15րդ օրը եւ միւս ամիսներու 13րդ օրը՝ Իդուս կը կոչուէր:

(3) «... Superet moto Mantua notis,
Mantua vae miserae nimirum vicina
Cremonae!»

... բաւ է որ մեզ մնայ Մանտուան,
Աւա՛ղ, Թշուառ Կրեմոնի խիստ շատ մօտիկ Մանտուան.

Հոգ. թ. 27 եւ Մշակական Գ. 10: — Լատիններէն Mantua, իտալ. Montova, ֆրանս. Mantoue, վենետեան վոյեպոլիոյ քաղաք:

(1) Publius Vergilius Maro.